పాఠం 22

జానపదులు - మతం

కిందఇచ్చిన ప్రశ్నలకు తరగతి గదిలో చర్చించి జవాబు రాయండి.

1) మీ ప్రాంతంలో ఏయే దేవతలను ఆరాధిస్తారు?
2) మీ ప్రాంతంలో ఏయే దేవుళ్లను పూజిస్తారు?
3) మీ కుటుంబం గౌరవిస్తున్న ఏయే సన్యాసులను, బాబాలను, పీర్లను మీరు చూశారు?
4) ప్రజలు ఏయే జంతువులను, చెట్లను పూజిస్తారో మీరు చూశారా?
5) ప్రజలు ఏయే విధాలుగా పూజిస్తారో మీకు తెలుసా?
6) దేవతలను ఎలా పూజిస్తారు, పూజలను ఎవరు నిర్వహిస్తారు?
7) దేవుళ్లను భక్తులు ఏయే భాషల్లో ఆరాధిస్తారు?

© SCERT not to be republished

మీరు సాధారణంగా ఇలాంటి క్రింది సంభాషణలు విని ఉంటారు!

లక్ష్మి : ఈ మధ్యన మా పిల్లలు తరుచుగా అనారోగ్యం పాలవుతున్నారు.

సమ్మక్క : నా భర్త ఆరోగ్యం కూడా గత నెల నుండి బాగా లేదు.

ఎల్లమ్మ : ముత్యాలమ్మ దేవతకు కోపం వచ్చినట్లుంది. మనం ఆమెను ప్రసన్నం చేసుకోవాలి. అందుకోసం బోనాలు ఎత్తాలి. దేవతకు కోడిపుంజును బలి ఇవ్వాలి.

***

రామరాజు : మా అమ్మయి చాలా నీరసంగా ఉంది. ఏమీ తినడంలేదు.

సురేష్ : మీరు పీర్‌బాబా దర్గాకు వెళ్ళవచ్చు కదా! అక్కడికి వెళ్ళి మౌల్వీతో తాయెత్తు కట్టమని అడగండి. మీ అమ్మాయి ఆరోగ్యం కుదుటపడుతుంది.

మనదేశంలోని చాలా మంది ప్రజలు పెద్ద చర్చిలలో, మసీదులలో, దేవాలయాలలో ప్రార్థనలు చేస్తారు. మరొక ప్రక్క ప్రజలు గ్రామదేవతలను కూడా పూజిస్తారు. ఈ ప్రసిద్ధి పొందిన దేవతలు ఎవరు? వీరు ఎలా, ఎప్పుడు, ఎవరితో పూజింపబడతారు?

గ్రామదేవతలు ఎందరో ఉన్నారు. వారిలో కొందరు కొన్ని ప్రత్యేక కులాలకు, గ్రామాలకు, కుటుంబాలకు చెందినవారు. సాధారణంగా పూజించబడే కొందరి దేవతల గురించి చదువుకుందాం.

పోచమ్మ :

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో అత్యంత ప్రసిద్ధిచెందిన గ్రామ దేవత పోచమ్మ. దాదాపు ప్రతి ఊర్లో ఈమెకు గుడి ఉంది. ఈ గుడి రాముడు, శివుని గుళ్ళకు భిన్నంగా ఉంటుంది. గుడి నిర్మాణం ఆకర్షణీయంగా లేకుండా సాధారణంగా వేపచెట్టుని ఆనుకొని ఉంటుంది. దేవతామూర్తి రాయి రూపంలో ఉంటుంది. కొన్ని ఆధునిక పట్టణాలలో ఈ దేవాలయం వాస్తు శిల్పితో నిర్మించి విగ్రహం రూపంలో దేవత ప్రతిష్టించి ఉంటుంది.

చిత్రం-22.1, 22.2 రెండు పోచమ్మ విగ్రహాలు

గ్రామాలలో కొన్ని ప్రత్యేక సందర్భాలలో అన్ని కులాల ప్రజలంతా బోనాలు ఎత్తుకొని ఆ గుడికి వెళ్తారు. గుడి ప్రాంగణాన్ని, గుళ్ళోని దేవతను కడిగి శుభ్రం చేస్తారు. అక్కడ ప్రత్యేకించి పూజారి ఉండడు. ప్రజలు స్థానిక ఆచార సాంప్రదాయాలతో పూజిస్తారు. "తల్లీ మా పొలాల్ని కాపాడి, మంచి పంటను ఇవ్వు", "నా బిడ్డ అనారోగ్యంతో ఉంది. ఆమెను బాగుచెయ్యి", "తల్లీ, అంటు రోగాల నుండి, దుష్టశక్తుల నుండి మా కుటుంబాన్ని కాపాడు" అని మొక్కుకుంటారు, బోనం సమర్పిస్తారు. కొన్ని సందర్భాలలో కోళ్లను, గొర్రెలను కూడా సమర్పిస్తారు.

చిత్రం-22.3 మైసమ్మ

మైసమ్మ :

పశు సంపద కాపాడే దేవతగా ఈమెకు పేరుంది. పశువుల పాకలో ఒక గూడుకు సున్నంవేసి, "కుంకుమ"తో అలంకరించి దానిని "మైసమ్మగూడు"గా పిలుస్తారు. చాలా చోట్ల కట్టమైసమ్మను కూడా పూజిస్తారు. చెరువు కట్టమీద బండరాయి రూపంలో ఉండే ఈమెను నీటి దేవతగా కొలుస్తారు. ఆమెను కొలిస్తే చెరువు నిండా నీరు ఉంటుందని, ఆమె దయ వల్ల పంటలు పుష్కలంగా పండుతాయని ప్రజలు నమ్ముతారు.

గంగమ్మ :

ఈమెను నీటి దేవతగా కొలుస్తారు. సముద్రంలోకి వెళ్ళి చేపలుపట్టే మత్స్యకారులందరినీ కాపాడే దేవతగా ఈమె ప్రసిద్ధి చెందింది. పేదలను, అనాథలను కాపాడే దేవతగా నమ్ముతారు.

ఎల్లమ్మ :

"పోలేరమ్మ", "మరిడమ్మ", "రేణుక", "మహంకాళి", "జోగమ్మ", "సోమలమ్మ" మొదలైన పేర్లతో ఈమెను పిలుస్తారు. ఈమె గ్రామ పొలిమేరల్లో ఉండి ఊరును కాపాడుతుందని నమ్ముతారు. అంటురోగాల నుండి, దుష్టశక్తుల నుండి, కలరా లాంటి వ్యాధుల నుండి కాపాడమని ప్రజలు ప్రార్థిస్తారు.

చిత్రం-22.4 ఎల్లమ్మ

పోతరాజు :

తమ వ్యవసాయం భూముల్ని, పంటలను భయంకరమైన తెగుళ్ళ నుండి, దొంగల నుండి, జంతువుల నుండి పోతరాజు కాపాడతాడని రైతుల విశ్వాసం. వ్యవసాయదారులందరు సున్నం వేసిన బండరాయిని తమ పంట పొలాల్లో ఒక మూలన ఉంచుతారు. పోతరాజు పూజా విధానం మామూలుగా ఉంటుంది. సాధారణంగా పంటకోత సమయంలో ఈ దేవునికి పూజలు చేస్తారు. పెద్దమ్మ వంటి పేర్లు గల దేవతలు ఇతనికి సోదరీమణులు.

బీరప్ప, కాటమరాజు :

బీరప్ప, కాటమరాజులను గొర్రెలను పెంచేవారు, ఆవులను పెంచేవారు పూజిస్తారు. వీరు పశువులను, గొర్రెలను కాపాడే దేవుళ్ళు. మీరు బీరప్ప, అక్కమహాంకాళి కథను విన్నారా? బీరప్ప అనే పేద గొర్రెలకాపరి కామరతిని పెళ్లి చేసుకోవడానికి ఏ విధంగా పోరాడాడు? ఆ సమయంలో అతని అక్క ఏవిధంగా సహాయపడిందో మీకు తెలుసా? పశుపాలకులు పచ్చిక బయళ్ళలో పశువులను మేపుకునే హక్కుల గురించి నెల్లూరు రాజుతో కాటమరాజు ఏవిధంగా యుద్ధం చేసాడో మీకు తెలుసా?

చిత్రం-22.5 పోతరాజు

- జానపద పండగలలో, గ్రామదేవతల పూజలలో మీరు పాల్గొని ఉంటారు. అలాగే శివుడు, విష్ణువు వంటి దేవాలయాలకు కూడా వెళ్లి ఉంటారు. ఈ పూజా విధానాలను పోల్చండి? ఈ ప్రదేశాలలోని పూజా విధానాలను సరిపోల్చి తరగతిలో చర్చించండి.

జానపద పండగలలో జంతుబలి ఒక సాధారణమైన ఆచారం. దీని వల్ల వేలాది పశువులు చనిపోతున్నాయి. దీనిని దృష్టిలో ఉంచుకొని మన రాష్ట్ర ప్రభుత్వం మతపరమైన కార్యక్రమాలలో జంతువులను, పక్షులను బలి ఇవ్వడాన్ని నిషేధించింది.

సమాజంలో జానపద దేవతల పూజ :

చాలా మంది జానపద దేవుళ్ళు, దేవతలు స్థానిక వీరులు. వారు ప్రజల కోసం పోరాడి చనిపోయారు. ప్రజలను కాపాడడానికి ప్రత్యేకమైన శక్తులు వారికి ఉన్నాయని, ఒకవేళ వారిని పూజించకపోతే కష్టాలను కలిగిస్తారని సాధారణ ప్రజల నమ్మకం. గిరిజన సమస్యల పరిష్కారంకోసం పోరాడిన జానపద నాయికా నాయకులలో సమ్మక్క, సారక్కలు ఉన్నారు. వారి గౌరవార్థం జాతర కూడా జరుగుతుంది.

సమ్మక్క, సారక్క (మేడారం) జాతర :

వరంగల్ జిల్లాలోని తాడ్వాయి మండలం మేడారం గ్రామంలో గిరిజనులు ఈ జాతర జరుపుతారు. ఆంధ్రప్రదేశ్, మహారాష్ట్ర, మధ్యప్రదేశ్, ఒడిషా, చత్తీస్‌గఢ్, జార్ఖండ్ రాష్ట్రాల నుండి గిరిజన, గిరిజనేతర ప్రజలు ఈ జాతరలో పాల్గొంటారు. దాదాపు ఒక కోటి మంది జాతరకు హాజరవుతారు.

కథ : కాకతీయ రాజుల పాలనలో "మేడరాజు" అనే గిరిజన సామంత ప్రభువు ఉండేవాడు. అతని భార్య సమ్మక్క. వారి కూతురు సారక్క, కొడుకు జంపన్న. అల్లునిపేరు పగిడిగిద్దరాజు. ఒకసారి ఆ ప్రాంతంలో కరువు కాటకాలు వచ్చినందున అతడు కాకతీయ రాజులకు పన్నుకట్టలేకపోయాడు. దాంతో వారు తమ సైన్యాన్ని మేడరాజు పైకి పంపారు. మేడరాజు కుటుంబం మొత్తం, వారి తెగకు చెందిన స్త్రీ, పురుషులందరు యుద్ధంలో పాల్గొన్నారు. వారందరు యుద్ధంలో చనిపోయారు. కాకతీయ సైన్యాలను "సంపెంగ వాగు" దాటనీయకుండా తన ఆఖరి శ్వాసవరకు పోరాడిన జంపన్న వీరమరణం

చిత్రం-22.6 సమ్మక్క దేవతను ప్రతిష్ఠించిన గద్దె

చిత్రం-22.7 మేడారం జాతరలో ఒక దృశ్యం

పొందాడు. కాబట్టి దానికి "జంపన్న వాగు" అని పేరు వచ్చింది. అదే బాటలో సమ్మక్క, సారక్క కాకతీయ సైన్యంతో పోరాడి వారి తెగను కాపాడటానికి ప్రాణత్యాగం చేశారు.

వారి సాహసాన్ని, త్యాగాన్ని నేటికీ కొనియాడుతూ వారి గౌరవార్థం మేడారం జాతరను గిరిజన ప్రజలంతా జరుపుకుంటున్నారు. మేడారం జాతర ప్రతి రెండు సంవత్సరాలకొకసారి జరుగుతుంది. ఇది మూడు రోజులు జరుగుతుంది. సమ్మక్క, సారక్కలు రూపంలేని దేవతలు, వారిని అడవి నుండి పెద్ద ఊరేగింపుతో పెట్టెలో తెచ్చి, అందంగా అలంకరించిన గద్దెపైన, చెట్టు కింద ప్రతిష్టిస్తారు. ఆ సమయంలో దేవతలు తమను ఆవహించినట్లుగా భక్తులు అనుభూతి చెందుతారు. ప్రజలు బెల్లంను "బంగారం"గా దేవతలకు సమర్పిస్తారు.

మొహర్రం (పీరీలు), ఉర్సు :

చెడుకు వ్యతిరేకంగా పోరాడి అమరులైన వారి గౌరవార్థం ముస్లింలు ప్రార్థనలు చేస్తారు. ఇరాక్‌లో జరిగిన కర్బలా యుద్ధంలో మహమ్మద్ ప్రవక్త మనమడు చనిపోయాడు. అతని జ్ఞాపకంగా ముస్లింలు మొహర్రం జరుపుకుంటారు. వెదురు బద్దలతో గుమ్మటం ఆకారం తయారుచేసి జట్టీ గుడ్డలు (మెరుపు), పూలు, ఎండుకొబ్బరి కుడుకలతో అలంకరించి, దానిపై భాగంలో నెలవంక లేదా చేతి ఆకారంలో పీరీల చిహ్నం తయారు చేస్తారు. ఉత్సవాల్లో భాగంగా ఊరేగింపు నిర్వహిస్తారు. దీంట్లో అన్ని వర్గాల ప్రజలు పాల్గొంటారు.

© SCERT not to be republished

చిత్రం-22.8 అజ్మీర్ దర్గా

చిత్రం-22.9 అమీన్‌పీర్ దర్గా

అదేవిధంగా ముస్లిం వలీల సమాధులు ఉన్నచోటు, వారి వర్ధంతులను ఉర్సు ఉత్సవాలుగా జరుపుతారు. అధిక సంఖ్యలో ప్రజలు దర్గాలను దర్శిస్తారు. పూలను, చాదర్‌ను సమాధులపైవేసి, అక్కడ పాడే ఖవ్వాలీలను వింటారు. ఆ విధంగా చేస్తే ముస్లిం వలీల ఆశీర్వాదాలు లభిస్తాయని నమ్ముతారు. సంతానం, ఉద్యోగం కోరుకునేవారు దర్గాలకు వచ్చి ప్రార్థనలు చేస్తారు. మొహర్రం, ఉర్సు ఉత్సవాలు మతసహనానికి ప్రతీకలుగా నిలుస్తున్నాయి.

సూఫీ తత్వాన్ని ప్రచారం చేసిన గురువుల సమాధులపై దర్గాలు నిర్మిస్తారు. సూఫీ గురువుల సమాధులు, లేదా దర్గాలు తీర్థ స్థలాలుగా మారతాయి. అన్ని మతాల ప్రజలు వేలాదిగా ఇక్కడకు వస్తారు. సూఫీ గురువులకు అతీంద్రియ శక్తులుంటాయని ప్రజలు నమ్ముతారు. వారు అందరి ఇబ్బందులను తొలగిస్తారని, ఆరోగ్యాలు బాగుపరుస్తారని ప్రజల నమ్మకం.

అమీన్‌పీర్ దర్గా - మత సామరస్యానికి చిహ్నం :

వై.ఎస్.ఆర్. కడప జిల్లాలో అమీన్‌పీర్ దర్గా ఉంది. ఇక్కడ ఖాజాపీరుల్లా హుస్సేనీ సమాధి ఉంది. దీనిని 400 సంవత్సరాల పూర్వం నిర్మించారు. ఈయన మునిమనుమడైన సయ్యద్ షా అరిఫుల్లా హుస్సేని జ్ఞాపకార్థం ఉర్సు ఉత్సవం ఏడు రోజుల పాటు జరుగుతుంది. ఈ ఉత్సవాలలో హిందూ, ముస్లింలు అధిక సంఖ్యలో పాల్గొంటారు. మొదటి రోజు గంధపు చందనం పూస్తారు. రెండవ రోజు చాదర్‌తో అలంకరిస్తారు. మూడవ రోజు ముషాయిరా (కవితా గోష్ఠి) జరుగుతుంది. ఈ ఏడు రోజుల పండగ గొప్పగా జరుగుతుంది. రాత్రి సమయాల్లో ఖవ్వాలి కార్యక్రమం జరుగుతుంది.

బోనాలు :

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని తెలంగాణా ప్రాంతాలలో బోనాలు ప్రసిద్ధి చెందిన జానపద పండగ. ఇందులో దేవతలకు ఆహారాన్ని సమర్పించి, పూజించిన తరువాత కుటుంబ సభ్యులు తింటారు. అందంగా అలంకరించిన పువ్వులతో నిండిన కుండను స్త్రీలు తలలపై పెట్టుకొని ఊరేగింపులో పాల్గొంటారు. దీన్నే ఘటం అంటారు. ఇత్తడి బిందెలు లేదా మట్టి కుండలను అన్నంతో నింపి, వేపాకులతో అలంకరించి మహిళలు ఊరేగింపులో పాల్గొంటారు. పోతరాజులుగా పిలవబడే మగవారు నాట్యం చేస్తూ తోడువెళ్తారు. వీరు వేప ఆకులు పట్టుకొని కొరడా దెబ్బలు వేస్తూ ఊరేగింపు ముందు భాగంలో నడుస్తారు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం వారిచే ఉచిత పంపిణీ

- మీరు ఎప్పుడైనా జాతరలలో, ఉర్సులలో, బోనాల పండుగల్లో పాల్గొని ఉంటే వాటి ముఖ్య లక్షణాల గురించి తరగతి గదిలో చర్చించండి.
- గ్రామ దేవతల పూజా విధానాలు, దేవాలయాల్లో, మసీదులలో జరిగే కార్యక్రమాలకు ఎలా భిన్నమైనవి?

జానపద సాంప్రదాయాలు – ప్రాచీనత :

ఇలాంటి గ్రామ దేవతలను ప్రాచీనకాలంలో కూడా పూజించేవారని అనేక చారిత్రక గ్రంథాల ద్వారా తెలుస్తోంది. నేటికి 2500 సంవత్సరాల క్రితం నాగులను, చెట్లను, యక్షిణి, యక్షులను పూజించేవారని తెలుస్తోంది. క్రీ.శ. 1450 సంవత్సరాల కాలంలో శ్రీనాథుడు రచించిన పల్నాటి వీర చరిత్ర కథ, పోతరాజు పూజ గురించి తెలుపుతుంది. వల్లభరాయుడు రచించిన క్రీడాభిరామంలో పల్నాటి వీరులు, వరంగల్‌లో మైలారదేవత, ఇతర మాతృదేవతల ఆరాధన గురించిన వర్ణనలున్నాయి.

గుళ్లు, చర్చిలు, మసీదులలో జరిగే పూజా విధానాల కంటే జానపద దేవతల ఆరాధన భిన్నంగా ఉంటుందని ఈపాటికి మీరు గమనించి ఉంటారు.

కులం, మతం, ఆర్థిక స్థితితో నిమిత్తం లేకుండా ఈ దేవతలను ప్రజలు పూజిస్తారు. ఉదాహరణకు, ముస్లిం రైతులు కూడా జానపద దేవతల పూజలో పాల్గొంటారు. అదే విధంగా అన్ని మతాల ప్రజలు దర్గాలకు వెళ్లి సన్యాసుల ఆశీర్వాదం తీసుకుంటారు. వారు దర్గాలకు వెళ్లి భక్తితో చెట్లకు, గోడలకు దారాలు కట్టి, తమ సమస్యలు తీరిస్తే మొక్కులు చెల్లిస్తారు. దర్గాలకు వెళ్ళి దుష్టశక్తులు తొలగడానికి తాయెత్తులు కట్టమని పీర్జాదీలను ప్రార్థిస్తారు.

జానపద దేవతలు, ఉన్నత మత సంప్రదాయాల కలయిక

భారతదేశంలో వివిధ రకాల ప్రజలు, వారి మతాల మధ్య నిరంతరం సంబంధాలు ఉండేవి. ఫలితంగా వివిధ సాంప్రదాయాల కలయిక జరిగింది. ఆ విధంగా జానపదుల పూజా విధానాలను, వారి విజ్ఞతను ఉన్నత మతాలు ఆచరిస్తున్నాయి. అలాగే ఉన్నత మతాలకు చెందిన నమ్మకాలను జానపదులు పాటిస్తున్నారు.

ఈ విధంగా ఉన్నత మత సాంప్రదాయాల వారుకూడా రావి చెట్టును, నాగులను, మాతృదేవతలను పూజిస్తారు. ఉన్నత పౌరాణిక మతంలోకి నాగులు, జంతువులు, చెట్లు, పక్షులు వచ్చి చేరాయి. మెల్లమెల్లగా బుద్ధుడు, శివుడు, విష్ణు వంటి దేవతల పూజలో భాగంగా గ్రామదేవతలను కూడా పూజించసాగారు. నాగులను, సింహాలను, నందిని, చెట్లను కూడా పూజించడం ప్రారంభించారు.

ఇస్లాంలో ఇది మరో రూపం ధరించింది. ఇస్లాం ఉన్నత మత సాంప్రదాయం దేవుడొక్కడే అని, అతడే 'అల్లా' అని నమ్మకం కలిగి ఉంది. గ్రామీణ ప్రాంతంలోని ముస్లింలలో కొందరు దర్గాలలో, సూఫి సన్యాసులను విశ్వసించడం, ఆరాధించడం మొదలు పెట్టారు. అలా చేస్తే వారి సమస్యలు తీరతాయని నమ్మకం. దీనితో అన్ని మతాల ప్రజలు పాల్గొనే దర్గాలకు, ఉర్సులకు తీర్థయాత్రలనే బలమైన సంప్రదాయం ఏర్పడింది.

జానపద విజ్ఞత, ఉన్నత మతం:

సామాన్య ప్రజానీకం నుండి వచ్చిన కబీర్, యోగి వేమన, అనేకమంది సూఫీ సన్యాసులు లోతైన తాత్విక, మత సంబంధ ఆలోచనలను వెలిబుచ్చారు. వీరు కూడా ఉన్నత మతాలు చెప్పిన తాత్విక ఆలోచనలను, సామాన్య ప్రజల ఆలోచనా విధానాలతో కలగలిపారు. నేటికి 300 సంవత్సరాల క్రితం నివసించి తెలుగులో అత్యంత విజ్ఞతతో కూడుకున్న యోగి వేమన పద్యాలు ఉన్నాయి. వాటిని చదవండి.

"స్వానుభవం లేక, పవిత్ర వాక్కులను వల్లె వేయడంవల్ల భయాలు తొలగవు. అలాగే చిత్రించిన జ్వాల వల్ల చీకట్లు తొలగిపోవు."

"ఆరురుచులు వేరు వేరు. కాని రుచి ఒకటే, సత్యాన్ని తెలిపే సంప్రదాయాలు అనేకం. కాని సత్యం ఒకటే, సన్యాసులు వారిలో వారు బేధిస్తుంటారు. కాని వారు ఎవరి కోసమైతే ధ్యానం చేస్తుంటారో అతను ఒకడే."

"బట్టతలలు, జడలు కట్టిన వెంట్రుకలు, బూడిద పూసుకోవడాలు, మననం చేసుకోవడం, మతపరమైన దుస్తులు ధరించడం మాత్రమే సరిపోదు. పవిత్రమైన హృదయం లేని వారు సన్యాసులు కాలేరు." ఇలాంటి భావాలు, బోధనలు సాధారణ ప్రజల ఆలోచనలలో భాగమైనాయి.

కీలక పదాలు:

జానపద దేవతలు

జాతర

ఉర్సు

పీరి

బోనం

మీ అభ్యసనాన్ని మెరుగుపరుచుకోండి

1) గ్రామ దేవతలను పూజించడంలో సర్వసాధారణంగా కనిపించే అంశాలు ఏమిటి?

2) ప్రజలు గ్రామాల నుండి పట్టణాలకు వెళ్లి స్థిరపడినప్పుడు వారు గ్రామ దేవతలను పూజించడం కొనసాగిస్తున్నారా? ఎలా కొనసాగిస్తున్నారు?

3) వివిధ దేవతలను పూజించేటప్పుడు వేరు వేరు భాషలను ఎందుకు ఉపయోగిస్తారు?

4) గ్రామ దేవతలను పూజించే విధానంలో మార్పులు వస్తున్నాయని మీరు భావిస్తున్నారా? మీరు ఎలాంటి మార్పులను చూస్తున్నారు?

5) ఆంధ్రప్రదేశ్ పటం నందు ప్రధాన జాతరలు, ఉర్సు, ఉత్సవాలు జరిగే ప్రదేశాలను గుర్తించండి?

ప్రాజెక్టు పని:

1) మీ ప్రాంతంలోని ఏదైనా ఒక జాతర గురించి మీ తాత, నానమ్మల నుంచి సమాచారం సేకరించండి. ఒక నివేదిక తయారుచేయండి.

2) మీ ప్రాంతానికి చెందిన జానపద దేవతల గురించి కథలు సేకరించండి. వాటి గురించి చిన్న పుస్తకం తయారుచేయండి.

©SCERT not to be republished